

O'ZBEKISTONDA SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMIDA KO'RSATILAYOTGAN XIZMATLARNING STATISTIK TAHLILI

B.K. G'ayibnazarov, *иқтисодиёт фанлари доктори, профессор*

Abduvaliyeva Yorqinoy Rahmonaliyevna

Kadrlar malakasini oshirish

va statistik tadqiqotlar instituti

tayanch doktoranti (PhD)

E-mail: abduvaliyeva_y_r@mail.ru

ANNOTATSIYA. *Ushbu maqolada sog'liqni saqlash milliy hisoblarini tuzish, uning tamoyillari, bosqichlari, moliyalashtirish va xarajatlarini tasniflanishi masalalari, sog'liqni saqlash xizmatlarini isloh qilish konsepsiyasi, asosiy yo'nalishlari va eng muhim mexanizmlarini takomillashtirish tamoyillari, aholi kasallanishiga doir ma'lumotlarga statistik ishlov berish uchun Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST)ning ma'lumotlarning vaqt va makonda solishtirilishi va qiyoslanishini ta'minlaydigan kasalliklar va sog'liq bilan bog'liq muammolarning xalqaro statistik tasnifi qo'llanilib, ularni statistik tahlil qilish uslubiyotini yanada takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari bayon qilingan.*

Kalit so'zlar: *makroiqtisodiyot, sog'liqni saqlash milliy hisoblari, sog'liqni saqlash statistikasi, xalqaro statistik tasniflagichi, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, sog'liqni saqlash tashkilotlarining statistik hisobotlari, retrospektiv tadqiqotlar, aholi kasallanishiga doir statistik ma'lumotlar.*

АННОТАЦИЯ. *В данной статье рассматриваются вопросы создания национальных счетов здравоохранения, их принципы, этапы, финансирование и классификация затрат, концепция реформы здравоохранения, основные направления и принципы совершенствования наиболее важных механизмов, а также рекомендации Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ) по статистической обработке данных о заболеваемости населения, которые позволяют сравнивать и сопоставлять данные во времени и пространстве и международная статистическая классификация проблем, связанных со здоровьем, а так же изложены особенности дальнейшего совершенствования методики их статистического анализа.*

Ключевые слова: макроэкономика, национальные счета здравоохранения, статистика здравоохранения, международный статистический классификатор, всемирная организация здравоохранения, статистические отчеты организаций здравоохранения, ретроспективные исследования, статистические данные о заболеваемости населения.

ABSTRACT. This article will apply the issues of compiling national health accounts, its principles, stages, classification of financing and costs, the concept of reforming the health system, the principles of improving the main directions and the most important mechanisms, the International Statistical Classification of Diseases and Health Problems, which provides comparison and from the data of the World Health Organization (WHO), outlines the specifics of further improving the methodology of their statistical analysis.

Key words: macroeconomics, National Health Accounts, Health Statistics, International Statistical Classifier, World Health Organization, statistical reports of health organizations, retrospective studies, population morbidity statistics.

KIRISH

Respublikamizning mustaqillik yillarida ijtimoiy-iqtisodiy sohalarda erishgan yutuqlar qatorida sog'liqni saqlash tizimi alohida o'rin egallaydi. Hozirgi kunda yurtimizda sog'liqni saqlash tizimida keng islohotlar olib borish bo'yicha me'yoriy-huquqiy asoslar yaratilib borilmoqda. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi [1] ham sohani rivojlantirish uchun xorijiy investitsiyalarni keng jalb qilish vazifalari belgilab berilgan. Xususan, "Davlat-xususiy sheriklik asosida energetika, transport, sog'liqni saqlash, ta'lim, ekologiya, kommunal xizmatlar, suv xo'jaligi va boshqa sohalarga 14 milliard AQSH dollarga teng investitsiya jalb etish" doirasida sog'likni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik qonunchiligi asosida jami summasi 275 mln AQSH dollariga teng bo'lgan davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirish belgilab berilgan.

Yurtimizda sog'liqni saqlash tizimini tubdan isloh qilish va yanada rivojlantirish borasida olib borilayotgan keng ko'lamli chora-tadbirlar natijasida, mamlakatimizda iqtisodiyotning turizm sohasida yana bir yangi yo'nalish, tibbiyot turizmini shakllanishiga olib kelmoqda. U esa mamlakatimizda tibbiyot sohasini yanada rivojlanib borayotganligini ko'rsatadi. Ushbu fikrlarimizning amaliy namunasi sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi

2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi Farmonida "Sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish, aholi salomatligini saqlash va tibbiyot xodimlarining salohiyatini oshirish dasturini 2022-2023-yillarda amalga oshirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni, shuningdek, sog'liqni saqlash sohasini raqamlashtirishning 2022-2026-yillarga mo'ljallangan strategiyasini amalga oshirish" [1] kabi vazifalar belgilab berilgan. Shu bilan birga ushbu strategiyada aholiga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmat sifatini oshirish, budjet mablag'laridan samarali foydalanish, tibbiy xizmatlarni markazlashtirish va aholini tibbiy sug'urtalash amaliyotini joriy qilish deb nomlangan 56-maqсадida markazlashgan laboratoriya, sterilizatsiya va yuqori texnologik tekshiruvlar tizimini tashkil etish hamda aholini tibbiy sug'urtalash tizimini bosqichma-bosqich joriy qilish vazifalari belgilab berilgan. Strategiyaning "Hududlarda birlamchi tibbiy xizmatni "bir qadam" tamoyili asosida tashkil etish" deb nomlangan 64-maqсад maqadida esa hududlardagi mavjud ehtiyoj, aholining takliflarini inobatga olgan holda 2022-2023-yillarda 61 ta oilaviy poliklinikalar, 215 ta oilaviy shifokor punktlarini tashkil etish, aholiga sifatli tibbiy xizmatlardan foydalanishda yanada qulay sharoitlar yaratish maqsadida birlamchi tibbiy xizmatni mahallalarda tashkil etish uchun zarur choralarni ko'rish, zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llagan holda aholiga masofadan turib tibbiy xizmat ko'rsatish, imkoniyatlarini kengaytirish vazifalari belgilab berilgan. Yuqoridagi vazifalarni samarali amalga oshirish borasida sohasini statistik tahlil qilish va kelgusi davrlar uchun zaruriy prognoz ko'rsatkichlarini ishlab chiqishda soha bo'yicha statistik axborotlar bazasani shakllantirish va uni xalqaro standartlarga moslashtirish zaruriyati yuzaga keladi.

Shu bilan birga, Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti(IHRT)ning Sog'liqni saqlash hisoblari tizimi (SSHT) 1993-yildagi Milliy hisoblar tizimi (MHT) bilan uslubiy jihatdan muvofiqlashtirilgan, konsepsiyalar va hisobga olish qoidalariga asoslanadi. SSHT mazkur hisoblar ijtimoiy-iqtisodiy statistikaning boshqa ma'lumotlari bilan aloqani ta'minlaydi.

Shu bilan birga, institutsionallashtirish, ma'lumotlar va hisobot usullari standart shaklga ega bo'lishini anglatadi, bu esa har yillik taqqoslama tahlil o'tkazish imkonini beradi. Protseduralar (bajarish tartiblari) va protokollar yaratilishiga muvofiq ravishda tizimlashtirilishi yoki mamlakatning tibbiy-axborot tizimini takomillashtirilishi darkor. Qo'shimcha ravishda shuni aytish mumkinki, sog'liqni saqlash milliy hisoblari (SSMH) bo'yicha guruhga dastlabki metodologiyani va SSMHning tashkil topish bosqichida yuzaga keladigan har qanday muammolarni tartibga solib borish tavsiya etiladi. Mazkur muammolarni

kuzatib borish SSMHni qanday modernizatsiyalash va ularni amaliyotda qo'llanilishini ko'paytirishni yaxshi tushunish imkonini beradi. Bundan tashqari, ushbu axborot agar SSMH bo'yicha guruh hal etuvchi a'zolaridan mahrum bo'lgan taqdirda SSMHni "xotira yo'qolishi"dan muhofazalash imkonini beradi. SSMHning shakllanishi va ma'lumotlarning standartlashuvi jarayoni institutsionallashtirish jarayonining muhim komponentalari hisoblanadi [2]. Shunday ekan, tibbiyot sohasida milliy hisoblarni amalga oshirish xalqaro tashkilotlarning ham mamlakatimiz sog'liqni saqlash tizimiga e'tibori ortishi va kelgusi davrlarda ishonch bilan investitsiya qo'yilmalarini joylashtirishlariga zamin yaratadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Tibbiyot sohasida statistik tadqiqotlar olib borgan olimlardan N.V. Potemkina tibbiy statistika mehnat funksiyasining elementi sifatida amaliy sog'liqni saqlashda eng ommabop va talabga ega bo'lib qolmoqda, shuning uchun zamonaviy darajada tibbiy statistika bo'yicha mutaxassislarni, shu jumladan tibbiyot tashkilotlarida ishlaydigan tibbiy statistiklarni tayyorlash zarurati dolzarbligini aytib o'tgan [3].

Sog'liqni saqlash sohasini raqamlashtirish sog'liqni saqlash sohasidagi fuqarolar, shifokorlar va menejerlar o'rtasida samarali va tezkor hamkorlikni o'rnatish uchun asosiy texnologik yondashuvdir. Tibbiyot sohasida yagona axborot bazasini yaratish, amalga oshirish va rivojlantirish sog'liqni saqlash sohasida birlamchi tibbiy yordamdan boshlab va uning yuqori texnologiyali komponentlari bilan tugaydigan jarayonlarni birlashtirishga olib kelishi kerak [4].

Bugungi kunda sog'liqni saqlash sohasida ma'lum tor sohalar tobora rivojlanib bormoqda, masalan, palliativ yordam, tibbiy rehabilitatsiya, yuqumli kasalliklar xizmati ishi, birlamchi tibbiy yordam, hududiy rejalashtirish va boshqalar. Rivojlanishning strategik yo'nalishlari va tezkor tuzatishlarini aniqlash uchun qisqa vaqt ichida axborot va ko'rsatkichlarni o'z vaqtida shakllantirish zarur [5].

Tibbiy axborot tizimlari (TAT) tibbiy ma'lumotlarni hisobga olish va saqlashni soddalashtirish va ushbu ma'lumotlar bo'yicha moslashuvchan analitik va statistik hisobotlarni yaratish imkoniyatini yaratish uchun yaratilgan. Tibbiyotda axborot texnologiyalaridan foydalanishni rivojlantirish sog'liqni saqlashda zamonaviy axborot tizimlarini joriy yetish bilan bog'liq [6].

Sog'liqni saqlash milliy xarajatlarini baholashda SSMHni mamlakatning geografik chegaralari emas, balki o'z mamlakatining rezidentlari va fuqarolari bilan bog'langan sog'liqni saqlash tizimidagi tranzaksiyalar hisobga olinadi. Misol uchun

SSMH vaqtincha xorijda bo'lgan rezidentlar va fuqarolarga tibbiy yordam xarajatlarini ham o'z ichiga oladi va mamlakat ichida bo'lgan chet el fuqarolariga ko'rsatilgan tibbiy yordam xarajatlarini o'z hisobidan chiqaradi. Shuningdek, qabul qiluvchi mamlakatning rezidentlari uchun xalqaro tashkilotlarning tibbiy yordamga, tibbiy xizmat va tovarlarga belgilangan xarajatlari ham sog'liqni saqlashning milliy xarajatlari hisoblanadi [7,8].

Qanday ma'lumotlarni tanlash, ularni qanday yig'ish va baholashni hal etadigan mamlakatlar quyidagi omillarga tayanishlari lozim:

Shaffoflik - xarajatlar bo'yicha ma'lumotlar manbaini, foydalaniladigan klassifikatsiya va tavsif turlarini, shuningdek har qanday tuzatish yoki hisoblashlarni aniq hujjatlashtirish zarur. Odatda, bu har bir mamlakatda SSMH baholash bo'yicha qo'llanma yozilishini talab etadi.

Siyosiy ahamiyati - sog'liqni saqlash xarajatlarini baholash shunday tarzda tuzilishi kerakki, mamlakatning sog'liqni saqlash siyosatini rivojlantirish uchun ahamiyatga ega bo'lgan barcha hisob-kitob kafolatlanishi kerak.

Mavjud xalqaro standartlar va amaliyot bilan moslik sog'liqni saqlash xarajatlarini baholash tizimi xalqaro prinsiplar va standartlar bilan mos kelishi kerak. Misol uchun milliy hisoblar tizimi bilan davlat moliya statistikasi [9,10]. Standartlardan barcha og'ishlar qat'iy hujjatlashtirilishi lozim.

O'lchashlarning amalga oshirilishi Sog'liqni saqlash xarajatlari to'g'risidagi ma'lumotlarni yig'ish va to'g'riligini tasdiqlash qisqa vaqt davomida (bir yildan kam) va arzon ravishda amalga oshirilishi zarur.

Jahonning rivojlangan mamlakatlarida sog'liqni saqlash tizimini tashkil etish davlat ijtimoiy siyosatining markaziy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi va ularda sog'liqni saqlashga xarajatlar kamida YaIMning 8-10 foizini tashkil etadi. Faqat AQSh va Marshal orollaridagina mazkur xarajatlar YaIMning 15 foizidan ortiqni tashkil etadi.

Shveysariya, Germaniya, Fransiya, Islandiya Serbiya va Portugaliyada tibbiy sohaga yo'naltiriladigan mablag'lar YaIMning 10-13 foizini tashkil etadi. Dunyoda sog'liqni saqlashga umumlashgan budjet xarajatlarining o'rtacha solishtirma og'irligi ko'rsatkichi YaIMning 6,3 foizini, Yevropada bu ko'rsatkich 6,7 foizni tashkil etadi. MDH statistika qo'mitasining ma'lumotlari bo'yicha Hamdo'stlik mamlakatlarida bu ko'rsatkich quyidagicha bo'lgan: Belarus va Moldaviyada 5 foiz,

Rossiya va Ukrainada 4 foiz, Qirg'izistonda 3 foiz, Qozog'istonda 2 foiz va Armaniston hamda Ozarbayjonda 1 foiz [11].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tibbiyot sohasini statistik tahlil qilish va statistik ma'lumotlarni xalqaro standartlarga moslashtirish borasida olib borilgan tadqiqot jarayonida statistik jadval va grafiklar, induksiya va deduksiya, statistik guruhlash, ekspert baholash, ilmiy abstraksiyalash, tahlil va sintez, dinamik qatorlar va iqtisodiy indekslar kabi turli statistik tahlil usullaridan keng foydalanildi.

Ushbu tadqiqot ishimizning ob'ekti bo'lib, respublikamizda tibbiyot sohasi statistik ko'rsatkichlar tizimi va ularni xalqaro standartlarga moslashtirishning asosiy yo'nalishlari tanlangan.

Tadqiqotimizni o'tkazishdan maqsad, yurtimizda sog'liqni saqlash tizimida olib borilayotgan islohotlarning tizimga ta'sirini statistik baholash va kelgusi davrlar uchun strategik qarorlar qabul qilishda foydalanish maqsadida zaruriy prognoz ko'rsatkichlarini ishlab chiqish va ularni statistik ahamiyatlilik darajasi bo'yicha munosiblaridan mamlakatimizda foydalanish yo'nalishlarini belgilab berishdan iborat hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Statistik tadqiqotlar aholi salomatligi darajasini, kasallanishning ko'tarilish va pasayish davrlarini baholash, sog'lom odamlar va nogironlarning nisbatlarini, sog'liqni saqlash samaradorligini, yangi kasalliklarning chastotasini va boshqalarni aniqlash imkonini beradi. Tibbiy statistika butun bir fan bo'lib, u holda tibbiyotni rivojlantirish mumkin yemas, chunki statistik ma'lumotlar bashorat qilish va hal qilishning yangi usullari va usullarini izlash kerak bo'lgan muammoli sohalarni ko'rsatish imkonini beradi.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti tomonidan sog'liqni saqlashga yo'naltiriladigan mablag'lar bo'yicha tavsiya qilingan ko'rsatkich YaIMning 5 foizni tashkil etadi. Bu borada xarajatlar YaIMning uch foiziga teng bo'lganda tanglik holati boshlanadi, ya'ni sog'liqni saqlashga xarajatlar mazkur ko'rsatkichdan past bo'lganda sog'liqni saqlash tizimi me'yorida faoliyat ko'rsata olmaydigan holatga tushadi.

Tibbiyotda o'tkaziladigan kuzatuvlar natijasida olingan ma'lumotlar asosida statistik ma'lumotlar shakllantiriladi. Ushbu jarayonda tibbiyotga oid statistik

ko'rsatkichlar tizimi aniqlilik darajasi muhim ahamiyat kasb etib, uni o'lchovchi kattalik uning xatoligi hisoblanadi.

Ko'rsatkichning xatoligi, tanlab olingan majmuadan olingan kattalik (nisbiy yoki o'rtacha), umumiy majmuadan olinishi mumkin bo'lgan kattalikdan qanchaga farq qilishini ko'rsatadi. Shunday qilib, statistik tadqiqot natijasida olingan nisbiy va o'rtacha qiymatlarning aniqlik darajasini belgilash uchun ularning o'rtacha xatoliklari keltirib chiqariladi. Nisbiy qiymatlarning o'rtacha xatoligini hisoblash formulasi:

$$m = \pm x \sqrt{\frac{P * q}{n}} \quad (1)$$

Bu yerda:

m - ko'rsatkichning o'rtacha xatoligi;

P - ko'rsatkich;

q - nisbiy miqdorga qarab olingan teskari miqdor;

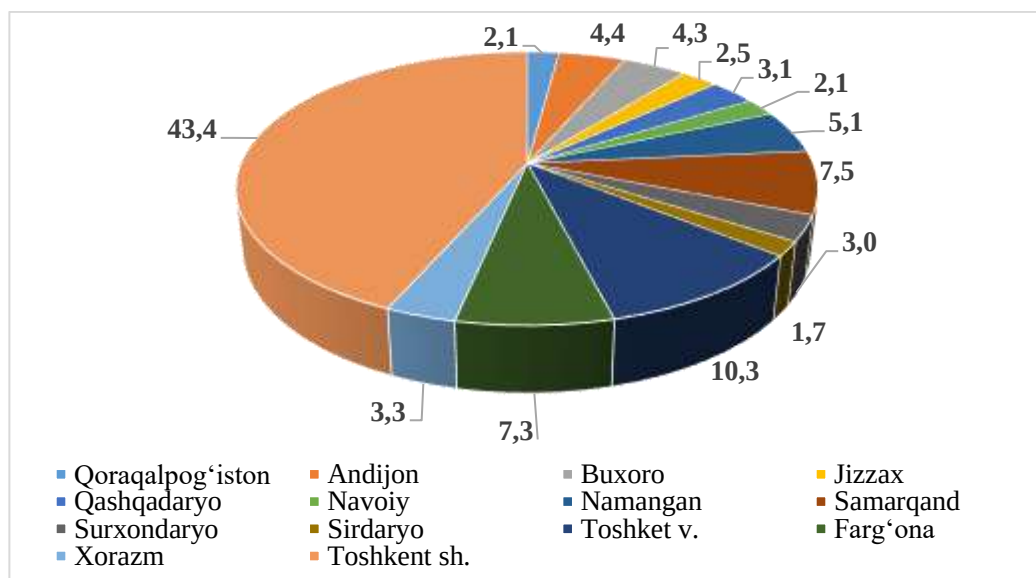
n - jami kuzatuvlar soni.

Uni quyidagicha hisoblash mumkin: agarda ko'rsatkich (P) foizlarda (%) hisoblangan bo'lsa, $q = 100 - P$ bo'ladi; agarda ko'rsatkich (P) promillilarda (‰) bo'lsa, $q = 1000 - P$ va hokazo.

Mamlakatimizda tibbiyot tizimiga berilayotgan e'tibor natijasida juda katta ijobiy ko'rsatkichlarga erishib kelinmoqda. Xususan, hududlarda sog'liqni saqlash tizimi tubdan isloh qilinishi natijasida soha xizmatlari hajmi yillar davomida o'sib kelmoqda.

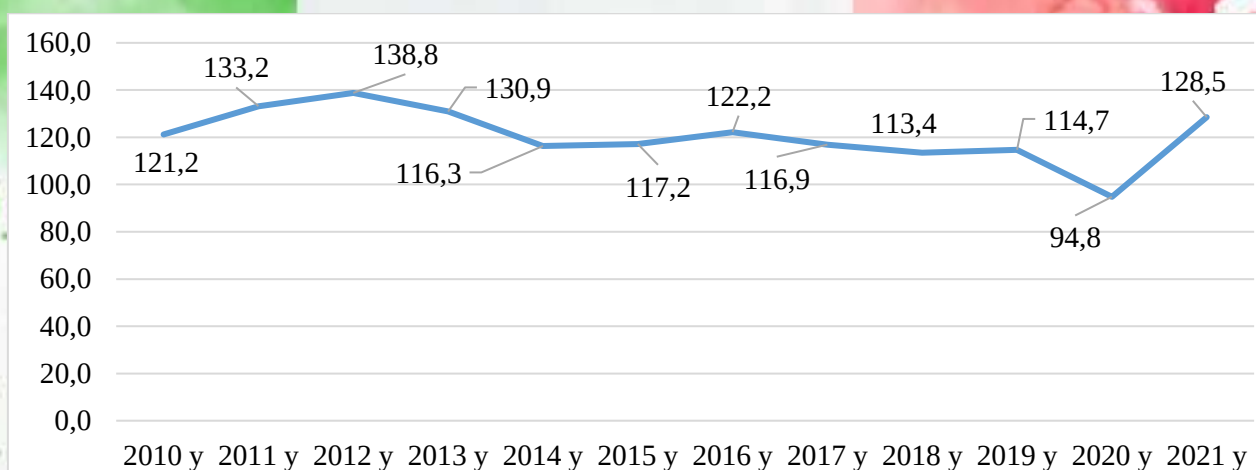
ITALY

EPS 10

1-rasm¹. Sog'liqni saqlash xizmatlari hajmida hududlarning ulushi, foizda

Yuqridagi rasmdan ko'rishimiz mumkinki, sog'liqni saqlash borasida Toshkent shahri (43,4 foiz) qolgan hududlarga nisbatan juda katta ulush bilan oldingi o'rinni egallagan. Tibbiyot sohasida respublikaning qariyb yarmi Toshkent shahriga to'g'ri kelgan bo'lsa, Toshkent viloyati (10,3 foiz), Samarqand (7,5 foiz) va Farg'ona (7,3 foiz) viloyatlari navbatdagi o'rinlarni egallaganligini kuzatishimiz mumkin bo'ladi.

2-rasm². Sog'liqni saqlash xizmatlarining o'sish sur'ati, foizda

¹ Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

² Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Yuqoridagi rasmdan ko‘rishimiz mumkinki, yillar davomida tibbiyot xizmatlarining o‘shish dinamikasi turli o‘shish ko‘rsatkichlarini qayd etgan oxirgi 2021-yilda o‘shish dinamikasini kuzatishimiz mumkin bo‘ladi.

1-jadval³

O‘zbekiston Respublikasida tibbiyot xizmatlari hajmining o‘zgarishlari

T/r.	Yil	Sog‘liqni saqlash xizmatlarining o‘shish sur‘ati, % da	Jami xizmatlar o‘shish sur‘ati, % da	Sog‘liqni saqlashning jami xizmatlardagi ulushi, % da
1.	2010	121,2	115,8	1,0
2.	2011	133,2	117,2	1,0
3.	2012	138,8	114,7	1,1
4.	2013	130,9	114,4	1,2
5.	2014	116,3	114,2	1,3
6.	2015	117,2	113,4	1,4
7.	2016	122,2	114,7	1,5
8.	2017	116,9	110,7	1,4
9.	2018	113,4	108,9	1,5
10.	2019	114,7	113,2	1,6
11.	2020	94,8	103,0	1,5
12.	2021	128,5	119,5	1,8

Yuqoridagi jadvaldan ko‘rinib turibdiki, mamlakatimizda sog‘liqni saqlash tizimiga jiddiy e‘tibor qaratilishi natijasida yillar davomida o‘shish dinamikasi 2020-yilni, istisno qilganda, ijobiy holatda bo‘lgan (2010-yilda 121,2 foizdan 2021-yilda 128,5 foizga o‘shish). Jami xizmatlar ushbu yillarda o‘shib borgan bo‘lsa-da, sog‘liqni saqlash xizmatlarining undagi ulushi yillar davomida ijobiy o‘shish sur‘atlariga erishgan (2010-yilda 1,0 foiz ulushdan 2021-yilda 1,8 foiz ulushga o‘sgan).

EPS 10

³ Davlat statistika qo‘mitasi ma‘lumotlari asosida Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Ushbu ko'rsatkichlarga erishishda mamlakatimizda qabul qilinayotgan me'yoriy-huquqiy hujjatlarning o'zni beqiyos hisoblanadi. Sog'liqni saqlash tizimini isloh qilish doirasida birlamchi tibbiy-sanitariya yordamini ko'rsatishning zamonaviy tizimini shakllantirish, kasalliklarni profilaktika qilish va barvaqt aniqlash, malakali tibbiy kadrlarni tayyorlash, sohaga yangi boshqaruvni joriy qilish borasida muayyan ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Shu bilan birga sog'liqni saqlash tizimini bugungi bosqichda isloh qilishning eng muhim yo'nalishlari deb hisoblangan [13]:

mavjud kuch va vositalarni jalb qilgan holda, eng avvalo, birlamchi tibbiy-sanitariya yordamini har tomonlama mustahkamlash, tibbiy profilaktika va patronaj tizimining mutlaqo yangi tizimini joriy qilish, sog'lom turmush tarzini shakllantirish va aholi jamoat salomatligini ta'minlashning mahallalar va aholi xonadonlari darajasigacha qamrab oladigan yaxlit tizimini yaratish, bu borada avvalambor, sog'lom turmush tarzi va jismoniy faollikni oshirishni tizimli tashkil etish hamda keng targ'ib qilish;

sohada yetuk va chuqur bilimga ega kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishda raqobat muhitini yaratish, ilg'or xorijiy tajribaga, asosan, xodimlarni kasbiy rivojlantirishning samarali tizimini shakllantirish, tibbiyot ilmi-fanini rivojlantirish orqali joylardagi tibbiy yordamning samaradorligi, sifati va ommabopligini oshirish;

tibbiyot xodimlarining jamiyatdagi o'zni va maqomini kuchaytirish, xalqimiz o'rtasida ularga nisbatan hurmatni oshirish, ushbu kasb egalari uchun munosib mehnat sharoitini yaratish va daromadini ko'paytirish, shuningdek, ularning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish bo'yicha aniq amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirish;

sohaga zamonaviy menejmentini joriy etish, boshqaruv jarayonidagi ortiqcha va byurokratik tartib-tamoyillarni qisqartirish, sog'liqni saqlashni moliyalashtirish tizimining samaradorligini oshirish hamda raqamli tibbiyotni takomillashtirish.

Shu bilan birga, aholiga tibbiy yordam ko'rsatishning sifati, samaradorligi va ommabopligini oshirish, birlamchi tibbiy-sanitariya yordami ko'lamini kengaytirish, sohaga bosqichma-bosqich tibbiy sug'urta tizimini joriy etish, tibbiy xizmatlar bozorida zamonaviy raqobat muhitini yaratish, shu asosda aholining kafolatlangan va sifatli tibbiy yordam olish imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-noyabrdagi "Sog'liqni saqlash tizimini tashkil etishning yangi modeli va davlat tibbiy sug'urtasi mexanizmlarini

Sirdaryo viloyatida joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4890-son qarori [14] qabul qilindi. Unga ko'ra:

birlamchi tibbiy-sanitariya yordami muassasalarida oilaviy shifokor, uning o'rta tibbiyot xodimlaridan iborat terapiya va pediatriya yo'nalishlari bo'yicha yordamchilari, patronaj hamshiralari va doyadan tashkil topgan guruhlar tuziladi;

har bir tibbiyot muassasasi darajasida davlat tomonidan kafolatlangan bepul tibbiy xizmatlar va dori vositalari paketi (keyingi o'rinlarda - kafolatlangan paket) ishlab chiqiladi;

kafolatlangan paket birlamchi tibbiy-sanitariya yordami muassasalari va shifoxonalarda O'zbekiston Respublikasi fuqarolari, O'zbekiston Respublikasida doimiy yashovchi chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarga taqdim etiladi. Bunda oilaviy shifokor har bir muassasa turi bo'yicha tibbiy xizmatlar hajmi va klinik protokollarga muvofiq tor soha shifokorlariga va zarur hollarda tuman, viloyat hamda respublika darajasidagi shifoxonalarga yo'llanmalar beradi. Respublika darajasidagi shifoxonalarga yo'llanmalar viloyat sog'liqni saqlash boshqarmasi tomonidan tasdiqlanadi. Ushbu tartibga rioya etilmagan hollarda, shuningdek, kafolatlangan paketga kiritilmagan tibbiy xizmatlar pullik asosda ko'rsatiladi;

aholining sog'lig'i bilan bog'liq ko'rsatkichlarini monitoring qilish, ularni tibbiyot muassasasiga biriktirish, kasallik tarixini yuritish, dori vositalari uchun retsept yozish va kafolatlangan paketga muvofiq tibbiyot muassasalariga yo'naltirish yagona elektron platforma orqali amalga oshiriladi;

birlamchi tibbiy-sanitariya yordami muassasalari tibbiyot xodimlarining eng muhim samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI) ishlab chiqilib, unga erishilganligi monitoring qilinadi hamda natijalariga qarab qo'shimcha rag'batlantirish to'lovlari to'lanadi;

kafolatlangan paket asosida aholining barcha qatlamlariga sifatli va to'liq tibbiy yordam ko'rsatilishini moliyalashtirishga qaratilgan davlat tibbiy sug'urtasi mexanizmlari bosqichma-bosqich joriy etilishi belgilab berilgan.

Shu bilan birga, sog'liqni saqlash tizimini tubdan isloh qilish borasida qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 7-dekabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4055-son qarorida O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni

saqlash vazirligi va uning hududiy organlarining asosiy vazifalari va faoliyat yoʻnalishlari etib belgilangan. Unga [15] koʻra:

aholiga, shu jumladan, davlat tomonidan kafolatlangan hajmlarda toʻliq va oʻz vaqtida tibbiy xizmatlar koʻrsatishni taʼminlashda Vazirlikning organlari va tashkilotlari roli va masʼuliyatini oshirishga yoʻnaltirilgan fuqarolarning sogʻligʻini muhofaza qilish sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshirish, sogʻliqni saqlash tizimida xususiy sektorning rivojlanishini har tomonlama qoʻllab-quvvatlash hamda davlat va nodavlat tibbiyot tashkilotlari oʻrtasida sogʻlom raqobatni shakllantirish;

demografik oʻzgarishlar va sogʻliqni saqlashni rivojlantirish istiqbollarini prognozlash, aholining salomatligi va kasallanishi holatini kompleks tahlil qilish;

millatning genofondini yaxshilash maqsadida sogʻlom avlod tugʻilishi va tarbiyalanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, oilada tibbiy madaniyatni, umrning sifati va uzoq davom etishini oshirish, aholining sogʻligʻini muhofaza qilish va sanitariya-epidemiologik osoyishtalik sohasida davlat siyosatining asosiy yoʻnalishlarini ishlab chiqish;

tibbiy yordamni xizmat koʻrsatilayotgan aholiga yaqinlashtirish, axborot texnologiyalarini, teletibbiyotni, davolashning klinik protokollarini keng joriy etish hamda yetakchi xorijiy va mahalliy mutaxassislarning tajribasini hududiy tibbiyot tashkilotlarining tibbiyot xodimlariga berish hisobiga aholiga koʻrsatilayotgan birlamchi, tez, kechiktirib boʻlmaydigan va ixtisoslashtirilgan tibbiy yordamning qulayligi va tezkorligi darajasini oshirish, shuningdek, ixtisoslashgan tibbiyot markazlari tomonidan hududlarda koʻrsatiladigan tibbiy xizmatlar hajmini oshirish va sifatini yaxshilash;

dori vositalari muomalasini davlat tomonidan tartibga solish chora-tadbirlarini amalga oshirish, dori vositalari, tibbiy buyumlar va tibbiy texnikani, shuningdek, Oʻzbekiston Respublikasi hududida qoʻllashga ruxsat berilgan asbob-uskunalarini standartlashtirish va sertifikatlashtirish;

tibbiy taʼlim muassasalari, oliy oʻquv yurtidan keyingi taʼlim va sogʻliqni saqlash mutaxassislarining malakasini oshirish hamda qayta tayyorlash ustidan uslubiy rahbarlikni taʼminlash orqali tibbiy kadrlar tayyorlash sohasida davlat siyosatini amalga oshirish va normativ-huquqiy bazani takomillashtirish;

mahalliy tajribani va eng yaxshi jahon yutuqlarini uygʻunlashtirish asosida tibbiyot fanini rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish va prognozlashtirish, ilmiy tibbiy tadqiqotlar samaradorligini oshirish, fan, texnika yutuqlarini va ilgʻor tajribani

sog'liqni saqlash amaliyotiga joriy etish, tibbiy ta'lim va kadrlar malakasini oshirish tizimini rivojlantirish;

budjet mablag'larini noqonuniy sarflash va talon-taroj qilish holatlarining oldini olish, ogohlantirish va aniqlash belgilab berilgan.

Shuningdek, sog'liqni saqlash sohasini raqamlashtirish va axborot tizimlari yagona kompleksini joriy etish, boshqaruv jarayonidagi ortiqcha tartib-tamoyillarni qisqartirish, aholiga xizmatlar ko'rsatish sifatini oshirish, tibbiyot xodimlarining ish samaradorligini ta'minlash, ushbu yo'nalishda qabul qilingan raqamli transformatsiya qilish dasturlarini samarali amalga oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori qabul qilingan. Unda [15] 2024-yil 1-yanvardan boshlab respublikadagi barcha tibbiyot va farmatsevtika tashkilotlari, shu jumladan dorixonalar majburiy tartibda bosqichma-bosqich Yagona platformaga ulanishi belgilab berilgan.

Shuningdek, sog'liqni saqlash tizimi va tashkilotlaridagi jarayonlarni optimallashtirish, ratsionallashtirish, standartlashtirish va avtomatlashtirish, sog'liqni saqlash sohasida axborot tizimlarini rivojlantirish uchun amalga oshiriladigan hamda xalqaro moliya tashkilotlari hisobiga moliyalashtiriladigan loyihalarning texnik-iqtisodiy parametrlari, konsepsiyalari hamda boshqa loyiha va loyihaoldi hujjatlarini ishlab chiqish, tibbiyot va farmatsevtika sohasida axborot texnologiyasi va kommunikatsiyalari siyosati va standartlarini joriy etish hamda "Elektron sog'liqni saqlash" axborot tizimlari yagona kompleksini joriy etish va kuzatib borish, shuningdek, ularning boshqa davlat organlari axborot tizimlari bilan integratsiyasini ta'minlash, sog'liqni saqlash tizimida biznes jarayon va IT-reinjiniringini rivojlantirish va ushbu yo'nalishda xalqaro tajribani amaliyotga tatbiq etish, qo'yilgan vazifalarni ro'yobga chiqarish maqsadida investorlar, biznes hamkorlar va autsorsing xizmatlarini jalb qilish, tibbiyot sohasini raqamlashtirish ko'lamini kengaytirish maqsadida joriy etilayotgan axborot tizimlari va dasturiy mahsulotlarni o'zida qamrab oluvchi sog'liqni saqlashning axborot tizimi yagona platformasi (keyingi o'rinlarda - Yagona platforma)ni joriy etish vazifalari belgilab berilgan.

Yuqorida keltirilgan vazifalarni ijobiy natijalari tibbiyot tizimini yanada taraqqiy etishiga zamin yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

EPS 10

Ma'lumki, hozirgi kunda sog'liqni saqlash tizimini raqamlashtirish bo'yicha muayyan ishlar amalga oshirilmoqda. Ushbu yo'nalishda olib borilgan tadbirlar doirasida tegishli tibbiyot muassasalarida bir qator axborot tizimlari, jumladan, "Elektron poliklinika", "TMEK", "Narkologik dispanser", "Psixologik dispanser", "Bemor", "Emlash", "Xatlov", "Tug'ilish va o'lim", "PSR-test tizimi" va boshqalar ishga tushirilgan. Ammo, 2025-yilgacha bo'lgan muddatda ishga tushirilishi rejalashtirilgan "Elektron order", "Telemeditsina", "Tibbiy jihozlar hisobi", "Kadr resurslari", "Onlayn o'qitish", "Tibbiy sug'urta" kabi tizimlarni hamda mobil ilovalarni hamda 2022-2025-yillarda yagona elektron tibbiy karta, elektron shifoxona, elektron retsept, laboratoriya va radiologiya hamda sun'iy intellektga asoslangan tizimlarni amaliyotga joriy etishni jadallashtirish zarur hisoblanadi.—

Sog'liqni saqlash statistikasini aholi salomatligini o'rganish; aholining soni, tarkibi, tabiiy harakati (tug'ilish, o'lim, tabiiy ko'payish), jismoniy rivojlanishi va aholi orasida har xil kasalliklarni tarqaganligi va ularning kechishi, o'rtacha umr kabi ko'rsatkichlar asosida statistik tahlil qilish zarur. Umumiy kasallanish va o'lim ko'rsatkichlarini yoki ayrim kasalliklar va o'lim sabablarini aholining ayrim guruhlari orasida ularning turmush tarzi, tashqi muhit, ijtimoiy-iqtisodiy, tarixiy shart sharoitlar bilan bog'lab o'rganish va o'tkazilgan tadqiqot natijalariga asoslangan holda aholi salomatligini yanada yaxshilash haqida aniq ilmiy asoslangan chora-tadbirlar ishlab chiqish va uni amaliyotga tadbiq etish zarur.

Statistik tadqiqot o'tkazish uchun yetarli bo'lgan kuzatuvlar sonini, olingan natijalarning ishonchlik darajasini aniqlash uchun matematik tahlil usuli va unda qo'llaniladigan formulalardan foydalaniladi.

Tibbiyot va sanitariya statistikasida matematik tahlil usullari tanlab olingan majmua qo'llanilgan barcha tadqiqotlarda hamda kuzatuv natijalarini nisbiy va o'rtacha qiymatlarda ifodalash va statistik tahlil qilish talab etilganda va barcha klinik va laboratoriya sharoitida o'tkaziladigan tadqiqotlarda (nisbatan kichik kuzatuvlar soniga ega bo'lganda) qo'llash maqsadga muvofiq hisoblanadi

Yuqoridagilarni inobatga olib, mamlakatimizda tibbiyot tizimida statistika ma'lumotlarni shakllantirish va ular tahlili borasida quyidagilar taklif sifatida ishlab chiqildi:

1. Sog'liqni saqlashni to'g'ri rejalashtirish, sanitariyaepidemiologiya va davolash-profilaktika muassasalarining ishini to'g'ri tashkil etish uchun ularning faoliyatini, aholiga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmatning sifati va samarasini o'rganish, tibbiyot muassasalarining turi, soni, ularda ishlovchi xodimlarning soni, muqim shifoxonalardagi o'rinlar soni haqida ma'lumotlar yig'ish va ularni har tomonlama chuqur tahlil qilish.

2. Tajribada qo'llanilayotgan davolash va profilaktika ishlarida baho berish, ularni samarasini o'rganish.

3. Klinika va laboratoriya sharoitida ilmiy-tadqiqot ishlarini rejalashtirish, ularni tashkil etish va o'tkazish, olingan natijalar aniqligini baholash, sog'lom va kasal odam organizmidagi har xil hodisa va jarayonlarning qonuniyatlarini aniqlash, yangi davolash va profilaktika usullarining samaradorligiga baho berish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi PF-60-son Farmoni. <https://lex.uz/>. 2022-y.

2. B.K. G'oyibnazarov, Yo. Abduvaliyeva "Mamlakatimizda sog'liqni saqlash sohasini isloh etishning asosiy bosqichlari" // Buxoro davlat universitetida o'tkazilgan 2013-yil 26-martdagi "Hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami // Buxoro-2013. 57-58 b.

3. Потемкина Н.В. Медицинская статистика – современный подход к непрерывному медицинскому образованию и цифровая трансформация. Статистика здравоохранения нового времени: Материалы Второго съезда медицинских статистиков Москвы // Москва 8 - 9 октября 2020 г. 75-77 с.

4. Собченко К.В. и др. Разработка специализированного модуля медицинской информационной системы для учета реллапаротомий и анализа эффективности применения вакуумной терапии. Врач и информационные технологии. Специальный выпуск №1 Цифровое здравоохранение. Труды XXI Международного конгресса «Информационные технологии в медицине». 15-16 октября, 2020 г. 28-34 с.

5. Гордеева А.В. Организация работы статистической службы с использованием гисз региона. Статистика здравоохранения нового времени: Материалы Второго съезда медицинских статистиков Москвы.. Москва 8-9 октября 2020 г. 23-26 с.

6. Тезина Н.Н. Платформенный подход к созданию региональных медицинских информационных систем. Врач и информационные технологии. Специальный выпуск №1 Цифровое здравоохранение. Труды XXI Международного конгресса «Информационные технологии в медицине». 15-16 октября, 2020 г. 35-38 с.

7. Руководство по разработке национальных счетов здравоохранения применимое для стран с низким и средним уровнем доходов» (ВОЗ, Всемирный банк, ЮСАИД) 2003 г. 123-125 с.

8. Методологические подходы к разработке сателлитных счетов здравоохранения на основе принципов СНС. Статкомитет СНГ; Москва. 2006 г. 43-47 с.

9. Руководство ОЭСР по Системе счетов здравоохранения 2011 г. (A System of Health Accounts OECD) 2011 г. 27-32 с.

10. Система национальных счетов 2008 года. Евростат, МВФ, ОЭСР,

ООН, Всемирный банк, 2012 г. 261-267с.

11. B.K. G'ayibnazarov, O.A. Qutliyev, Y.R. Abduvaliyeva Sog'liqni saqlash milliy hisoblarini shakllantirish maqsadida sog'liqni saqlash tizimini tadqiq qilish. Monografiya. Toshkent. -2015-y. 168-169 b.

12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-noyabrdagi "Birlamchi tibbiy-sanitariya yordami muassasalari faoliyatiga mutlaqo yangi mexanizmlarni joriy qilish va sog'liqni saqlash tizimida olib borilayotgan islohotlar samaradorligini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6610-son Farmoni. <https://lex.uz/>. 2020-y.

13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-noyabrdagi "Sog'liqni saqlash tizimini tashkil etishning yangi modeli va davlat tibbiy sug'urtasi mexanizmlarini Sirdaryo viloyatida joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4890-son qarori. <https://lex.uz/>. 2020-y.

14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 7-dekabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4055-son qarori. 2018- y.

15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 23-fevraldagi "Sog'liqni saqlash sohasida raqamlashtirish ishlarini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5000-son qarori. 2018-y.

ITALY

EPS 10